خوێندنی بابەتی جێندەر، لە ڕوانگەی مامۆستایانی بەشەکانی ڕاگەیاندن

توێژینەوەیەکی مەیدانییە لە زانکۆ و پەیمانگاکانی هەرێمی کوردستان

دنیا سەلاحەدین مەردان[1]

[1]بەشی کاری کۆمەڵایەتی، کۆلێژی ئاداب، زانکۆی سەلاحەددین–هەولێر، هەولێر، هەرێمی کوردستان، عێراق.

پوختە:

جێندەر وەک بابەتێک بۆ خوێندن لە کایەی ئەکادیمیدا بایەخ و تایبەتمەندیی بەو بەشە دەدا کە تێیدا بە سەربەخۆیی و تیۆروتەسەلی دەخوێنرێت. پرسی سەرەکی ئەم توێژینەوەیە بریتییە لە زانینی چەندێتی گرنگی خوێندنی بابەتی جێندەر لە بەشەکانی ڕاگەیاندن لە زانکۆ و پەیمانگاکانی هەرێمی کوردستان بەم پێیە ئامانجی سەرەکی توێژینەوەکە خستنەڕوی بایەخی خوێندنی جێندەرە وەک بابەتێکی سەربەخۆ. توێژەر هەوڵی داوە بەشێوەیەکی زانستی و بە بەکارهێنانی میتۆدێکی تێکەڵاو لە میتۆدی چەندایەتی و چۆنایەتی پرسی دانانی بابەتی جێندەر وەک بابەتێکی سەربەخۆ لە بەشەکانی ڕاگەیاندنی پەیمانگا و زانکۆکانی هەرێمی کوردستان تاوتوێ بکات. لەبەر گرنگی و بایەخی بابەتەکە کە جێندەرە، توێژەر بە چەند ئەنجامێک گەیشتوە ئەوانیش؛ لە کۆی هەمو بەشەکانی ڕاگەیاندن لە زانکۆ و پەیمانگا حکومی و ئەهلییەکان لە هەرێمی کوردستان کە ١٢ بەشن، تەنیا لە یەک بەشی ڕاگەیاندن بابەتی جێندەر هەیە و دەخوێنرێت. پرسی جێندەر پرسێکی نامۆیە، ئاشنا نییە و هەوڵی جددی بۆ نادرێت. بابەتی جێندەر وەک بابەتێکی خوێندن بە پێویست نازانرێت لای هەندێک لە مامۆستایانی ئەو بەشانە. تێگەیشتنی دروست بۆ چەمکی جێندەر لە خودی نێوەندی ئەکادیمیشدا ئاڵۆزە و پێویستی بە تێگەیشتنێکی زانستیانە و بابەتیانە هەیە لە لایەن ئەکادیمییەکان و مامۆستایانی خوێندنی باڵاوە. تێگەیشتنی مامۆستایانی زانکۆ لە گرنگیی بابەتی جێندەر و فەلسەفە و تێڕوانینیان بۆ ئەم بابەتە، گرنگییەکی حەتمیە و پێویستە کاری بۆ بکرێت.

کلیلە وشەکان: جێندەر، پرۆگرامی خوێندن، خوێندنی باڵا، بەشەکانی ڕاگەیاندن و میدیا.

Article Info:

DOI: 10.26750/Vol(10).No(1).Paper31

Received: 03-July-2022

Accepted: 16-August-2022

Published: 29-March-2023

Corresponding Author E-mail: dunya.mirdan@su.edu.krd

This work is licensed under CC-BY-NC-ND 4.0

Copyright©2022 Journal of University of Raparin.

پێشەکی:

بابەتی جێندەر یەکێکە لەو بابەتانەی لەسەر ئاستی جیهان باسوخواسی زۆری لەسەرە و جێگەی مشتومڕی کایە ئەکادیمی و میدیاکانە. کێشەکانی جێندەر لە هەرێمی کوردستان و عێراقدا بە یەکێک لە پرسە گرنگەکان دادەنرێت، لە ماوەی سێ دەیەی ڕابوردودا پارتە سیاسییەکان چەندین ڕێکخراوی کۆمەڵی مەدەنیان بنیادناوە بۆ کارکردن لەسەر پرسە جێندەرییەکان. ڕێکخراوە نێودەوڵەتییەکان چەندین نوسینگەیان لەهەرێمی کوردستان کردۆتەوە و زۆر پڕۆژەیان دەربارەی پرســـە جێنـدەرییەکـان جێبەجێکردوە و جێبەجێیـدەکەن. حکومەت دامەزراوەی تایبەتی بۆ توندوتیژی جێندەری کردۆتەوە، پەرلەمان بە پڕۆژەیاســـا کاری بۆ کەمکردنەوەی جیاوازییە جێندەرییەکان و توندوتیژییە جێندەرییەکان کردوە، تەنانەت لە دەستوری هەمیشەیی عێراق (٢٠٠٥) سیستمی کۆتا (Bogaards, 2019, p. 43) بۆ بەشداری سیاسیی ژنان لە هەڵبژاردنەکان و پرۆسەی سیاسی و حوکمڕانی جێگیرکراوە، بۆ ئەوەی هاوسەنگی جێندەری بپارێزرێت.

لێرەدا ئەوەی گرنگە ئاماژەی پێبکەین ئەوەیە، کارکردن لەســەر پرسی جێندەر بابەتێکی هەروا ئاسـان نییە و پێویستی بە وردبینی و لێکۆڵینەوەی زانستیانە هەیە بۆ ئەوەی تێگەیشتنی نادروست بۆ ئەم بابەتە لە ڕەگەوە ڕیشەکێش بکرێت. پرۆسەی بە کۆمەڵایەتیکردنی تاک چەند دەزگایەکی کۆمەڵایەتی دەگرێتەوە، کە میدیا یەکێکە لەوان. لەم پرۆســـەیەدا و لە ڕێگەی میدیاوە تاک بۆ هەڵگرتنی بەها و بنەما فیکرییەکانی کۆمەڵگا ئاراســـتە دەکرێت، هەمو ئەو کەسانەش کە "بەشێوەیەکی سیستماتیک لێکۆڵینەوە لە میدیا دەکەن، دەبینن کە چ وێنەیەک دەخرێتەڕو و چۆن کاریگەری لەسەر مرۆڤەکان هەیە" (Andersen, 2006, p. 59).

گرنگی ئەم توێژینەوەیە:

گرنگی ئەم توێژینەوەیە لەوەوە سەرچاوە دەگرێت، کە بابەتی جێندەر و تێگەیشتن لێی بەشێوەیەکی زانستی و ئەکادیمی مەسەلەیەکی نوێیە و مێژویەکی زۆری نییە. ئەم توێژینەوەیە ڕێگەخۆشکەر دەبێت بۆ ئەوەی لەسەر ئاستی تاک و کۆمەڵگا و دامەزراوە فەرمییەکانیشدا جێندەر و پرسە جێندەرییەکان، بەشێوەیەکی سروشتی مامەڵەیان لەگەڵدا بکرێت، هەروەها جۆرێک لە هۆشـــیاری کۆمەڵایەتی بێتە ئاراوە کە هاوکار بێت بۆ ئەوەی لانی کەم لەیەکتێگەیشتنێک سەبارەت بە بابەتی جێندەر و پرسە جێندەرییەکان دروستببێت. ئێستا گرنگیدان بە پێویستبونی جێندەر وەک وانەیەکی سەربەخۆ و شوێنکردنەوەی لەناو پرۆگرامی خوێندنی زانکۆ و پەیمانگاکان بەگشـــتی و بەشـــەکانی ڕاگەیاندن لە زانکۆ و پەیمانگا حکومی و ئەهلییەکان بەتایبەتی، ڕۆڵ و کاریگەرییەکی باشـی دەبێت لەســـەر دروســـتکردنی ئاگایی و هۆشـیاری لای توێژێکی گرنگی کۆمەڵگە کە ڕاگەیاندنکارەکانن لەسەر ڕوانگەی جێندەریی لە هەرێمی کوردستان، بەتایبەتی بۆ ئێستای هەرێم کە بە بارودۆخێکی ڕاگوزەری گرنگ و پڕ لە ناهاوسەنگی جێندەریدا گوزەر دەکات. خوێندنی بابەتی جێندەر لە زانکۆ و پەیمانگا پەیوەستەکان بە میدیاوە، بوەتە زەرورەتێکی حەتمی، لەلایەک بەهۆی پێگەی میدیا و میدیاکاران و بونی کێشە جێندەرییەکان لە هەرێمی کوردســـتان کە بە قەبارەیەکی گەورە، کاریگەرییەکی زۆری لەســـەر ڕێکخســـتنی کۆمەڵگادا هەیە.

Original Article / Doi: 10.26750/Vol(10).No(1).Paper31

لەلایەکی دیکەش گرنگە دەرچوانی بەشەکانی ڕاگەیاندن ئاگایی و وشیاری پێویستیان هەبێت لەبارەی بابەت و پرسە جێندەرییەکان لەنێو ناوەرۆکی پەیامی میدیایی دامەزراوە میدیاییەکاندا.

کێشە کۆمەڵایەتییەکانی پەیوەست بە جێندەرەوە زۆرن، دیارترینیان خۆی لە شێوازی مامەڵەکردن لەگەڵ ژنان و توندوتیژی بەرامبەریان دەبینێتەوە. لێرەدا میدیا مەبەستدار بێت، یاخود بێمەبەست نوێنەرایەتی توێژی ژنان و پرسـەکانی ژن ناکات، ژن تەنها وەک کاڵایەک لە میدیاکاندا دەبینرێت. کاتی ئەوە هاتوە قۆناغی داهاتوی توێژینەوەکان کاریگەریی ئەم لایەنە لەسـەر بینەرانی میدیا دەربخات (Collins, 2011). (جولیا ود) وەک پسـپۆڕێکی بواری میدیای بەجێندەرکراو، باس لەوە دەکات کە بەرنامەسـازی میدیا لە سـەردەمی ئێسـتادا ڕەنگدانەوەی سـێ تەوەری تێدا دەبینرێت، ئەوانیش؛ ژن و گروپە کەمینەکان لەنێو میدیادا کەم نوێنەراتییان دەکرێت، ژن و پیاو بە شـێوازی کۆنەپەرسـتانە وێنا دەکرێن، هەروەها پەیوەندییەکانی نێوان ژن و پیاو بە زۆری بەو شێوەیە وێنا دەکرێن کە لەگەڵ ڕۆڵی جێندەریی نەریت باو یەکدەگرێتەوە.(Wood, 2009)

پرسی توێژینەوە:

پرسـی سـەرەکی ئەم توێژینەوەیە خۆی لەوەدا دەبینێتەوە کە ڕوانگەی مامۆسـتایانی بەشـەکانی ڕاگەیاندن لە زانکۆ و پەیمانگاکان بۆ خوێندنی بابەتی جێندەر چییە؟ ئەو بەربەسـتانە کامانەن کە بونەتە ڕێگر لەبەردەم بایەخدان بە خوێندنی جێندەر وەک بابەتێک لە پرۆگرامی خوێندنی بەشـەکانی ڕاگەیاندن؟ ئەو تایبەتمەندییانە کامانەن کە پێویستە مامۆستا هەیبێت بۆ گوتنەوەی بابەتی جێندەر لە بەشەکانی ڕاگەیاندن و میدیادا لە زانکۆو پەیمانگا حکومی و ناحکومییەکانی هەرێمی کوردستان؟

ئامانجی ئەم توێژینەوەیە:

ئامانجەکانی توێژینەوە بریتین لە:

١. زانینی دیدگا و ڕوانینی مامۆستایانی بەشەکانی ڕاگەیاندن بۆ بابەتی جێندەر.

٢. زانینی ئەو لەمپەر و بەربەسـتانەی هۆکاربون لەوەی وەک پێویسـت بایەخ بە بابەتی جێندەر نەدرێت لەنێو پرۆگرامی خوێندنی بەشەکانی میدیا لە هەرێمی کوردستاندا.

٣. وەرگرتنی ڕا و سەرنجی مامۆستایانی بەشەکانی ڕاگەیاندن، سەبارەت بەو بابەتانەی بە پێویستی دەزانن لە بابەتی جێندەردا قوتابیانی پێ ئاشنا بکرێت.

٤. خستنەڕوی ئەو تایبەتمەندیانەی بۆ مامۆستای وانەی جێندەر پێویستن، بۆ ئەوەی بتوانێ بە سەرکەوتویی وانەکە بگەیەنێتە قوتابیان.

Original Article / Doi: 10.26750/Vol(10).No(1).Paper31

میتۆدی توێژینەوە:

توێژەر هەوڵیدا داتاو زانیاری پەیوەست لە وەزارەتی خوێندنی باڵاو توێژینەوەی زانستی بەدەستبهێنێت، بەڵام لەبەرئەوەی هیچ داتایەک بەردەست نەبو سەبارەت بەم بابەتە بۆیە توێژەر ناچاربو بەم شێوازەی کە خوارەوە ئاماژەی پێکراوە نمونەی کۆمەڵگەی توێژینەوەکە وەربگرێت.

ئەم توێژینەوەیە بە سـێ قۆنـاغ جێبەجێکراوە، قۆنـاغی یەکەم تـایبەت بو بە کۆکردنەوەی زانیـاری (بەپێی زانیارییەکانی توێژەر توێژینەوەی هاوشـێوە لە زانکۆ وپەیمانگاکانی هەرێمی کوردسـتان ئەنجام نەدراوە)، بەشێوازی نمونەی مەبەستدار سەبارەت بە بەشەکانی ڕاگەیاندن لە زانکۆ و پەیمانگاکانی هەرێمی کوردستان. نمونەی مەبەسـتدار ئەو کاتانە بەکاردەهێنرێن کە توێژەر بیەوێت گروپێکی لێتوێژراوی تایبەت وەربگرێت کە خەسـڵەتی جیاکراوەی وەهایان هەبێت ئامانجەکانی توێژینەوەکە بپێکێت (Babbie, 2008). هەنگاوی یەکەمی ئەم توێژینەوەیە بریتیبو لە ئامادەکردنی ڕاپرسـییەک کە (٨) پرسـیاری لەخۆگرتبو (٧) پرسـیاری داخراو و (١) پرسیاری کراوە، بەمەستی کۆکردنەوەی زانیاری دەربارەی بەشەکانی ڕاگەیاندن لە زانکۆ و پەیمانگە حکومی وناحکومییەکان و دابەشـبونی دیمۆگرافیان بەسـەر پارێزگاکانی هەرێمی کوردسـتاندا، هەروەها کۆکردنەوەی زانیاری سـەبارەت بە هەبون و جێکردنەوەی (جێندەر) وەکو وانەیەکی سـەربەخۆ لەنێو پرۆگرامی خوێندن لە بەشـەکانیاندا. کەواتە کۆمەڵگەی توێژینەوەکە بریتییە لە بەشـەکانی ڕاگەیاندن لە زانکۆ و پەیمانگە حکومی وناحکومییەکان لە هەرێمی کوردستاندا. لەم ڕاپرسـییەدا (٦٨) مامۆسـتای بواری ڕاگەیاندن لە زانکۆ و پەیمانگا جیاوازەکان بەشداریان لە وەڵامدانەوەی پرسیارەکانی ڕاپرسییەکەدا کرد.

قۆناغی دوەمی توێژینەوەکە ئەنجامدانی چاوپێکەوتنی نیمچەکراوە لەگەڵ سـەرجەم سـەرۆک بەشـەکانی ڕاگەیاندنی زانکۆ و پەیمانگا حکومی و ناحکومییەکان ئەنجامدراوە. هاوکات دو فۆکەس گروپ ئەنجامدراوە کە ژمارەی بەشـداربوانی هەر دو گروپەکە ١٢ کەس بون، کە هەر گروپێک لە ٦ کەس پێکهاتبو کە ٣ پیاو ٣ ژن ئەو گروپانەیان پێکدەهێنا، سـەرجەمیان مامۆسـتای بەشـەکانی ڕاگەیاندن و میدیا بون لە زانکۆ و پەیمانگە حکومی و ناحکومییەکانی هەرێمی کوردسـتان ئێسـتا وانەبێژن. گرنگی بەکارهێنانی فۆکەس گروپەکان لەوەدا خۆی دەبینێتەوە، کە توێژەر لە بەدەسـتهێنانی زانیاری و دەسـتنیشـانکردنی کێشـەکان لە قسـەکردنی وەڵامدەرەوەکان دەربارەی دیاردەکە، لێکدانەوەیەکی داهێنەرانە دەکات بۆ ئەنجامەکان(Berg, 2007)

هەروەها لەهەر بەشـێکی ڕاگەیاندنیش چاوپێکەوتنی نیمچەکراوە لەگەڵ چەند مامۆسـتایەک کراوە، بەتایبەتی ئەوانەی بابەتی جێندەر بەلایانەوە جێی بایەخە و چالاکی زانستییان لەم بوارەدا هەیە. مەبەست لە بەکارهێنانی ئەم چاوپێکەوتنە نمچەکراوانەش ئەوەیە، توێژەر بتوانێت ئەو زانیارییانەی مەبەستیەتی دەستیانبخات و لەنێوان پرسیارە سەرەکییەکاندا پرسیاری دیکەی پەیوەست بە توێژینەوەکە بوروژێنێت (Payne, 2004) بەمەبەستی دەوڵەمەندکردن و قاڵبونەوەی زیاتر لە بابەتەکە.

قۆناغی کۆتایی توێژینەوەکەش بریتییە لە چەند کۆبونەوەیەک لەگەڵ وەزارەتی خوێندنی باڵا و توێژینەوەی زانستی، بۆ ئەوەی لەژێر ڕۆشنایی ڕێنماییەکانی وەزارەتی خوێندنی باڵا و پەرەپێدانی پرۆگرامەکانی خوێندنی

Original Article / Doi: 10.26750/Vol(10).No(1).Paper31

زانکۆییدا، بەرچاوڕونی هەبێت سـەبارەت بەچۆنیەتی دانانی ئەم بابەتە لەنێو پرۆگرامی خوێندنی ئەو بەشـە دیاریکراوانە. هەروەهـا هەوڵـدراوە سـود لە توانـا مرۆییە نـاوخۆیی و نێودەڵەوتییەکـان وەربگیرێت بۆ دەوڵەمەندکردنی ئەم توێژینەوەیە.

یەکەم: جێندەر وەک چەمک و بابەت

لە فەرهەنگی کۆمەڵگە ڕۆژهەڵاتیەکان بەگشـتی و لە فەرهەنگی زمانی کوردیدا بەتایبەتی، جێندەر چەمکێکی نوێیە و لە زمانی ئینگلیزییەوە وەرگیراوە، هەندێ جار لە زمانی عەرەبیدا بە (النوع الاجتماعي) و لە زمانی کوردیدا (جۆری کۆمەڵایەتیی) وەرگێڕدراوە. هەر ئەم وەرگێڕانەشـە وایکردوە مشـتومڕێکی زۆری لەسـەر بێت و هەڵەتێگەیشتنێکی زۆری لێبکەوێتەوە. کاتێک کۆمەڵناسان دێنە سەر پێناسەی ئەم چەمکە، سەرەتا پێناسەیەک بۆ ڕەگەز دەخەنەڕو؛ "زاراوەی ڕەگەز بۆ ئاماژەکردنە بەو جیاوازییە ئەناتۆمی و فیزیۆلۆژیانەی کە جەسـتەی نێر و مێ دیاریدەکەن" پێناسـە دەکەن و لە بەرانبەردا جێندەر؛ "پەیوەندی بە جیاوازییە دەرونی و کۆمەڵایەتی و کولتورییەکانی نێوان نێر و مێ هەیە". (Giddens, 2006, p. 458)

لێرەدا دەبینین چەمکی جێندەر سەرنجمان بۆ لایەنە کۆمەڵایەتییەکان ڕادەکێشێت و ئەو جیاوازییانەی لە نێوان ژنـان و پیـاواندا وێنـاکراون، وەک چەشـنێکی بـاوی کۆمەڵایەتی لە چوارچێوەی پیاوبون masculinity و مێینەبون دا femininity (Marshall, 2005 , p. 101). پێناسـەی کارپایی بۆ چەمکی جێندەر بریتییە لە تێگەیشـتنی مامۆسـتایانی بەشـەکانی ڕاگەیاندن بۆ ماف، بەرپرسـیارێتی، وتێگەیشـتن لە مافی یەکسـانی کە پێشکەش بە سودمەندانی بەشەکانی ڕاگەیاندن دەکرێت لە خوێندندا.

دوەم: خوێندنی باڵا

دامەزراوە پەروەردەییەکان چەند جۆرێکن کە لە داینگەوە دەسـتپێدەکات دەگاتە خوێندنی بـاڵا، بەمجۆرە دەتوانرێت بگوترێت کە هەر دامەزراوەیەک سەر بە وەزارەتی خوێندنی باڵا بێت، وەک زانکۆ و پەیمانگاکان کە دەسـەڵاتیان هەیە لە پێدانی بڕوانامە بەو کەسـانەی لە پرۆگرامەکانی خوێندنی باڵا خوێندن تەواودەکەن، یان توێژینەوە لە ئاستی بەرزدا دەکەن. (Frank Webster, 2000, p. 63).

لەبەرئەوەی زانکۆ و پەیمانگاکان وەک دامەزراوەی خوێندنی باڵا، لەلایەکەوە بەرپرسـیارن لە بەرهەمهێنانی میدیاکار و ئەوانەی کاری میدیایی دەکەن، لە لایەکی ترەوە میدیا وەک دامەزراوەیەک ئەرکی سـەرەکی پێدانی زانیاری و بڵاوکردنەوەی وشـیارییە بۆ تاکەکانی کۆمەڵگا، بۆیە گرنگە ئەو دەرچوانەی لەم بەشـانە هەڵگری بڕوانامە دەبن، هەڵگری پەیـامێکی مرۆڤانە و ئەرکێکی ئێتیکیـانەش بن، کە مـافی هەمو تـاکەکانی کۆمەڵگا لە گەیاندنی زانیاری و پەیامەکانیاندا لەبەرچاوبگرن. بەم پێیە، بەشـەکانی میدیا لە زانکۆ و پەیمانگاکاندا کاتێ دەرچوانیان دەخەنە کایەی میدیاییەوە، گرنگە ئەوە لەبەرچاوبگرن کە "میدیا وەک ماکینەی بونیادنانی کۆمەڵگا و ئاراستەکردنی تاک بۆ هۆشـیاری و ئاگاداربون لە ڕوداو و ئەگەر و پێشـهاتەکان و کۆی سیسـتم و کایەی

Original Article / Doi: 10.26750/Vol(10).No(1).Paper31

سیاسی و کۆمەڵایەتی و کولتوری و ئابوری و سەرجەم کایەکانی دیکەی ژیان" (عەبدوللەتیف, ٢٠١٢، p. 15)
پێویستییەکی حەتمی هەیە بۆ بەرزکردنەوەی توانای میدیاکاران لە قۆناغەکانی خوێندن بە شێوەیەک کە لە سەر ئاستی دنیا و بە لەبەرچاوگرتنی پرەنسیپەکانی کاری پیشەیی و پرۆفێشناڵبون بەرجەستە ببێت.

توێژینەوەی پێشو:

ئەم توێژینەوەیە بە سەرەتایەک دادەنرێت بۆ دۆزینەوە و زانینی گرنگیی خوێندنی بابەتی جێندەر لە بەشەکانی میدیا و ڕاگەیاندن لە هەرێمی کوردستان. ڕەنگە هەندێک گفتوگۆ کرابێت، بەڵام هیچ کات هەوڵێکی زانستیانە نەدراوە تا وەک پرۆژەی توێژینەوەیەکی زانستی کاری لەسەر بکرێت، بۆیە دەبینین زۆرێک لەو بابەتانەی لەم لایەنەوە باسکراون، بە تەواوی ناونیشانی ئەم توێژینەوەیەیان نەپێکاوە و تەنانەت نزیکیش نەبون لێوەی، توێژەر هەوڵێکی زۆری داوە بۆ بەدەستهێنانی توێژینەوە بە زمانەکانی کوردی، عەرەبی، ئینگلیزی بەڵام لەبەرئەوەی ئەم توێژینەوەیە پێشتر نەکراوە (بەپێی بەدواداچونەکانی توێژەر) هیچ توێژینەوەکی دەست نەکەوتوە. سەرئەنجام لە کۆنفرانسێکی خانەی حیکمەدا چەندین لێکۆڵینەوەی زانستی خرانەڕو کە یەکێک لەوانە پەیوەست بو بە بابەتی جێندەرەوە.
لە بەشی لێکۆڵینەوە کۆمەڵایەتییەکان لە خانەی حیکمە (بیت الحکمة) و بە هاوکاری ناوەندی مەلای گەورە، لە ٣/ ١/ ٢٠٢١ لە زانکۆی کۆیە، سێیەمین دیداری خۆی بەست لە ژێر ناونیشانی (ڕۆڵی ڕاگەیاندن لە پێکهێنانی پێناسەی جێندەری). لە چالاکییەکەدا بابەتی جۆراوجۆر خرانەڕو، لەوانە؛ واقیعی ژن لە دەزگاکانی ڕاگەیاندن، ئامرازەکانی ڕاگەیاندن و جێندەر – نزیکبونەوەیەکی ڕەخنەگرانە، پێکهاتەی جێندەری لە دروستکردنی ڕاگەیاندندا، توندوتیژی تەلەڤزیۆنی دژ بە ئافرەت، ڕۆڵی ڕاگەیاندن لە چەقبەستکردنی جێندەریدا، هەروەها چەند بابەتێکی دیکەی پەیوەست بەم بوارەوە. ئامانج لەم چالاکییەدا بەهێزکردنی پەیوەندی تەواوکارییبو لە نێوان ڕۆشنبیران و میدیا، بەو پێیەی ڕۆشنبیرانی ئەکادیمی بزوێنەری ڕەسەنی هەر پرۆسەیەکی گۆڕانکاری مەبەستدارن بۆ دروستکردنی واقیعێکی ئەرێنی زیاتر بۆ ژنان و بەرزکردنەوەی ڕۆڵی میدیا.
شەش ناوەند لەو دیدارەدا بەشداربون، چواریان سەر بە زانکۆکانی کوردستان و دوانی دیکەیان ناوەندی ڕێکخراوەیی بون. گرنگترین ئەو ئەنجامانەی لەم دیدارەدا پێی گەیشتن ئەمانە بون: یەکەم، ڕاگەیاندن هێزێکی کارا و کاریگەری هەیە و دەتوانێت گۆڕانکاری ئەرێنیانە لە بەرژەوەندی پرسەکانی جێندەر و گۆڕینی کۆمەڵایەتی و گۆڕینی وێنای باوی ئافرەت لە کۆمەڵگا بێنێتە کایەوە. دوەم، ناوەڕۆکی ڕاگەیاندن لە وڵاتانی تازەپێگەشتو پێداویستییەکانی جەماوەر لەخۆناگرێت، یاخود هاوکار نییە لە دروستکردنی تاکێکی بە ئاگا کە هۆشیاری هەبێت لە کێشە و پرسە هەنوکەییەکانی کۆمەڵگا. سێیەم، زۆربەی کات لەخۆگرتنی پرسی ئافرەت لە دەزگاکانی ڕاگەیاندن سەرپێییانەیە و کاردانەوەی هەیە، کە بەبێ توێژینەوە و بەدواداچون دەکرێت و پانتاییەکی چەسپاوی نییە. چوارەم، هێشتا بابەتی پێشبڕکێی کاری ڕۆژنامەگەری ڕاگەیاندنکاران بەسەر ناوەڕۆک و ناواخنی ئەو بابەتانەی ڕەهەندی کۆمەڵایەتییان هەیە زاڵە، لەوانەش پرسی جێندەر. پێنجەم،

Original Article / Doi: 10.26750/Vol(10).No(1).Paper31

ڕومالْكردنی دەزگاكانی ڕاگەیاندن بۆ پرس و مافەكانی ئافرەتان تا ئێستاش لەو ئاستەدا نییە، بەڵكو زۆرجار كاریگەری نەرێنیان هەیە بە هۆی ڕومالْكردنی ناوشیارانەوە. شەشەم، وێنەی ئافرەت لە ڕاگەیاندنەكاندا وێنەی قوربانی و توندوتیژی بەرامبەركراو، ماف پێشێلكراو و بەشخوراوە. حەوتەم، هێشتا ڕاگەیاندنەكان لە شكاندنی بەربەستە كۆمەڵایەتییەكان بۆ گۆڕینی وێنەی باوی ئافرەت، زۆر لەسەرەخۆ دەجولێن. هەشتەم، لەخۆگرتنی چەمكە پێویستەكانی جێندەر لە پرۆگرامەكانی ڕاگەیاندندا زۆر گرنگە. پێویستە پشت بە پەروەردەی ڕاگەیاندن ببەسترێت لەسەر بنەمایەكی دادپەروەرانە و یەكسان، لەبەرئەوەی ئامرازێكی گرنگ و بەهێزە بۆ بەرگری و خۆپاراستن و چارەسەركردن، بە تایبەتیش توێژی ڕاگەیاندنكاران كە لەهەمو توێژەكانی دیكە زیاتر پەیوەندییان بە جەماوەرەوە هەیە. (الحكمة، 2021)

ئەوەی جێی ئاماژەپێكردنە، هیچ كامێك لەو بابەت و توێژینەوانە ئاماژەیان بە گرنگیی خوێندنی جێندەر لە بەشەكانی ڕاگەیاندن لە زانكۆ و پەیمانگاكان نەكردوە، تەنانەت لە خستنەڕوی گرنگترین پێشنیارەكاندا هیچ باس و خواسێك لەسەر ئەوە نەبو، كە چۆن ئەو ئاڵنگاریانەی لە ڕاگەیاندنەكاندا هەیە بەرانبەر بە بابەت و پرسی جێندەر ڕیشەكێش بكرێت. كە ئەویش بە ڕۆشنبیركردنی ڕاگەیاندنكاران لە ناو ڕاگەیاندنەكاندا بە زانیاری پێویست لەمەڕ مامەڵەكردن لەگەڵ پرسە جێندەرییەكان بەرهەم دێت. ڕیشەكێشكردنی ئاڵۆزییەكانی جێندەر لە ڕاگەیاندندا، دەكرێت لەو هەنگاوەوە دەستپێبكات كە خوێندنی جێندەر لەو بەشانەی كە ڕاگەیاندنكار بەرهەمدێنێت دەستەبەربێت و زانیاری لەسەر جێندەر زانستیانە لە زانكۆكاندا پێشكەش بكرێن.

دوەم: شیكردنەوەی زانیارییەكانی توێژینەوە

وەک لەسەرەوە ئاماژەی پێكراوە، ئەم توێژینەوەیە بە چەند قۆناغێک جێبەجێكراوە، بۆیە لە چەند تەوەرێكدا زانیارییەكان دەخرێنەڕو، وەک چۆن لە خوارەوە ڕونكراونەتەوە:

١- بەشەكانی ڕاگەیاندن لە زانكۆ و پەیمانگاكانی هەرێمی كوردستاندا

لە هەرێمی كوردستاندا چەندین بەشی ڕاگەیاندن لە زانكۆ و پەیمانگا حكومی و ئەهلییەكاندا بونی هەیە، بەپێی ئەو داتایانەی بەدواداچونمان بۆ كردوە، دابەشبونی بەشەكانی ڕاگەیاندن بەسەر پارێزگاكانی هەرێمی كوردستان بەم شێوەیەیە:

Original Article / Doi: 10.26750/Vol(10).No(1).Paper31

خشتەی (١) دابەشبونی بەشەکانی ڕاگەیاندن بەسەر پارێزگاکان

پارێزگا	بەشەکانی ڕاگەیاندن/زانکۆ و پەیمانگا حکومی و ئەهلییەکان
هەڵەبجە	زانکۆی هەڵەبجە/ بەشی ڕاگەیاندن
سلێمانی	زانکۆی سلێمانی/ بەشی ڕاگەیاندن
	زانکۆی پۆلیتەکنیکی سلێمانی/ بەشی تەکنیکی میدیا
	زانکۆی پۆلیتەکنیکی سلێمانی/ پەیمانگا – بەشی تەکنیکی میدیا
هەولێر	زانکۆی سەلاحەدین/ بەشی ڕاگەیاندن
	زانکۆی پۆلیتەکنیکی هەولێر/ بەشی تەکنیکی میدیا
	زانکۆی پۆلیتەکنیکی هەولێر/ پەیمانگا – بەشی تەکنیکی میدیا
	زانکۆی جیهان/ بەشی ڕاگەیاندن
	پەیمانگای نۆبڵ/ بەشی ڕاگەیاندن
دهۆک	زانکۆی پۆلیتەکنیکی دهۆک/ پەیمانگا – بەشی تەکنیکی میدیا
	زانکۆی پۆلیتەکنیکی دهۆک/ بەشی تەکنیکی میدیا

بەپێی داتاکانی خشتەی (١) لە هەمو پارێزگاکانی هەرێمی کوردستاندا بەشی ڕاگەیاندن هەیە و سەرجەمیان (١٢) بەشە لە زانکۆ و پەیمانگا حکومی و ئەهلییەکان، ئەمەش یارمەتیدەرێکی باشە بۆ کارکردن لەسەر توێژینەوەکەمان و بونی (بابەتی جێندەر) وەکو وانەیەکی سەربەخۆ لەم بەشانەدا پاڵنەرێکی باشە بۆ بەدیهێنانی ئامانجەکانی توێژینەوەکە.

خشتەی (2) ژمارەی ئەو مامۆستایانەی چاوپێکەوتنیان لەگەڵ کراوە بەپێی زانکۆ

بەشەکانی ڕاگەیاندن/ زانکۆ و پەیمانگا حکومی و ئەهلییەکان	ژمارەی چاوپێکەوتنەکان	
	سەرۆک بەش	مامۆستا
زانکۆی هەڵەبجە/ بەشی ڕاگەیاندن	١	–
زانکۆی سلێمانی/ بەشی ڕاگەیاندن	١	٢
زانکۆی پۆلیتەکنیکی سلێمانی/ بەشی تەکنیکی میدیا	١	٢
زانکۆی سەلاحەدین/ بەشی ڕاگەیاندن	١	٢
زانکۆی پۆلیتەکنیکی هەولێر/ بەشی تەکنیکی میدیا	١	٢
پەیمانگای نۆبڵ/ بەشی ڕاگەیاندن	١	–
زانکۆی پۆلیتەکنیکی دهۆک/ پەیمانگا – بەشی تەکنیکی میدیا	–	١
	٦	٩
کۆی گشتی	١٥	

داتاکانی خشتەی (2) ئەوەمان نیشان دەدات کە چەند سەرۆک بەش و مامۆستای تایبەتمەند لە بواری جێندەر، لە بەشەکانی ڕاگەیاندنی زانکۆ و پەیمانگاکان بۆ ئەم توێژینەوەیە چاوپێکەوتنیان لەگەڵدا ئەنجامدراوە. لە

Original Article / Doi: 10.26750/Vol(10).No(1).Paper31

هەندێک لە بەشـەکان تەنها چاوپێکەوتن لەگەڵ سـەرۆک بەشـەکان کراون کە ژمارەیان ٦ سـەرۆک بەش بوە. سەبارەت بە چاوپێکەوتن لەگەڵ مامۆستایانی ئەو بەشانەی ڕاگەیاندن، ئەوا لە زانکۆ و پەیمانگەکان ٩ مامۆستا چاوپیکەتنیان لەگەڵدا ئەنجامدراوە. لەکاتێکدا ژمارەی مامۆسـتایان لەوبەشـانەدا زۆر زیاتربون، بەڵام نمونەی وەرگیراو لەم توێژینەوەیدا پەیوەسـتبو بەوەی کە لەو بەشـانەدا مامۆسـتای پسـپۆڕ و تایبەتمەند لە بواری جێندەردا نەبوە.

خشتەی (3) ئاستی زانستیی مامۆستایانی بەشداربو لەم ڕاپرسییە

پلەی زانستی	دوبارەبونەوە	ڕێژەی سەدی%
مامۆستای یاریدەدەر	٢٧	%٣٩,٧
مامۆستا	٢٠	%٢٩,٤
پرۆفیسۆری یاریدەدەر	٢٠	%٢٩,٤
پرۆفیسۆر	١	%١,٥
کۆی گشتی	٦٨	%١٠٠

بەپێی داتاکانی خشتەی (3) کە ئاستی زانستیی مامۆستایانی بەشداربو لە ڕاپرسییەکە دەخاتەڕو، دەردەکەوێت کە هەمو ئاسـتە زانسـتییە جیاوازەکان لە بەشـەکانی ڕاگەیاندنی زانکۆ و پەیمانگا حکومی و ناحکومییەکانی هەرێمی کوردسـتان بەشـدارییان لە ڕاپرسـیی توێژینەوەکەدا کردوە، ئەمەش یارمەتیدەرێکی باش دەبێت بۆ ئەوەی کەڵک لە سەرنج و تێبینییەکانیان لەسەر بابەتەکە وەربگیرێت.

خشتەی (4) ڕەگەزی بەشداربوانی ڕاپرسییەکە دەخاتەڕو

پلەی زانستی	دوبارەبونەوە	ڕێژەی سەدی%
نێر	٤٤	%٦٤,٧
مێ	٢٤	%٣٥,٣
کۆی گشتی	٦٨	%١٠٠

لە خشـتەی (4) دەردەکەوێت کە لە ڕاپرسـییەکەدا هەردو ڕەگەز بەشـدارییان پێکراوە، ڕێژەی ڕەگەزی نێر بریتییە لە (٦٤,٧%) و ڕێژەی ڕەگەزی مێ بریتییە لە (٣٥,٣%).

Original Article / Doi: 10.26750/Vol(10).No(1).Paper31

خشتەی (5) ڕوانگەی مامۆستایان لەسەر بونی بابەتی جێندەر وەک وانەیەکی سەربەخۆ

پلەی زانستی	دوبارەبونەوە	ڕێژەی سەدی%
بەڵێ	٩	%١٣,٢
نەخێر	٤٢	%٦١,٨
بابەتەکانی جێندەر لەناو وانەکانی تردا دەخوێنرێت	١٧	%٢٥
کۆی گشتی	٦٨	%١٠٠

بەپێی داتا بەدەستهاتوەکانی خشتەی (5)، لە ڕاپرسییەکە دەردەکەوێ کە تا ئێستا بابەتی جێندەر وەکو پێویست کاری لەسەر نەکراوە بۆ جێکردنەوەی لە پرۆگرامی خوێندنی بەشەکانی ڕاگەیاندن لە زانکۆ و پەیمانگاکان. ئەگەرچی ڕێنماییەکی وەزارەتی خوێندنی باڵا لەبارەی ئەم پرسەوە گشتاندنی پێکراوە بۆ زانکۆ و پەیمانگاکان، بەڵام تەنها لە یەکێک لە بەشەکانی ڕاگەیاندنی زانکۆ و پەیمانگاکان، بابەتی جێندەر وەک وانەیەکی سەربەخۆ بونی هەیە کە ئەویش بەشی ڕاگەیاندن لە کۆلێژی ئاداب- زانکۆی سەلاحەددینە، کەچی لە (١١) بەشەکەی تر بابەتی جێندەر وەک وانەی سەربەخۆ بونی نییە، کە ڕێژەیان (٢٥%). لەهەمان کاتدا ڕێژەی (٦١,٨%) هەر لە بنەڕەتدا نە وەک بابەتێکی سەربەخۆ نە لاوەکیانە لە پرۆگرامی خوێندنیاندا ئەم بابەتەیان نییە. دەشێ هۆکاری ئەم دۆخە بۆ ئەوە بگەڕێتەوە کە هێشتا تێگەیشتن بۆ بابەتی جێندەر لە کۆمەڵگا، تەنانەت لە کایەی ئەکادیمیشدا وەک پێویست نییە و نەتوانراوە بەشێوەیەکی سروشتی قوتبدرێت، ئەوەش بۆ کولتور و واقیعی کۆمەڵایەتی دەگەڕێتەوە.

خشتەی (6) ڕای مامۆستایان سەبارەت بە بایەخی بابەتی جێندەر وەک وانەیەکی سەربەخۆ

پلەی زانستی	دوبارەبونەوە	ڕێژەی سەدی%
بەڵێ	٣٥	%٥١,٥
نەخێر	٢٧	%٣٩,٧
نازانم	٦	%٨,٨
کۆی گشتی	٦٨	%١٠٠

بەپێی داتا بەدەستهاتوەکانی خشتەی (6)، لە ڕاپرسییەکە دەردەکەوێ کە زۆرینەی مامۆستایانی بەشەکانی ڕاگەیاندن لە زانکۆ و پەیمانگاکان، پێیان باشە بابەتی جێندەر وەکو وانەیەکی سەربەخۆ لەنێو پرۆگرامی خوێندنی بەشەکانیاندا هەبێت کە ڕێژەیان (%٥١,٥)ەیە. ئەمەش ئاماژە و پشتیوانییەکی باشە بۆ جێبەجێکردنی ڕێنماییەکەی وەزارەتی خوێندنی باڵا سەبارەت بە دانانی بابەتی جێندەر لەنێو پەیڕەو و پرۆگرامەکانی خوێندنی بەشەکانی میدیا و ڕاگەیاندن، لەلایەکی دیکەشەوە پێچەوانەیە لەگەڵ ڕای هەندێک لە مامۆستایانی ئەو بەشانە،

Original Article / Doi: 10.26750/Vol(10).No(1).Paper31

كە پێیانوایە لەگەڵ بیروباوەڕی كولتوری كۆمەڵگا ناگونجێت و فیكریكی ڕۆژئاواییە، هەوڵ دەدرێت بە زۆر بەسەر كۆمەڵگای ئێرەدا بسەپێنرێت كە ئەوانیش ڕێژەكەیان (٣٩,٧%)ە.

تەوەری دوەم: زانیارییەكانی پەیوەست بە چاوپێكەوتن و فۆكس گروپەكان

بۆ پاڵپشـــتی و زیاتر قاڵبونەوە لە بابەتەكە، چەند چاوپێكەوتن و فۆكس گروپێك لەگەڵ ســـەرجەم ســـەرۆك بەشەكانی ڕاگەیاندن لە زانكۆ و پەیمانگاكانی هەرێمی كوردستان ئەنجامدران. هەروەها چاوپێكەوتن كرا لەگەڵ چەند مامۆســتایەكی ڕاگەیاندن لەهەر بەشـێك، بۆ وەرگرتنی ڕا و ســەرنجیان دەربارەی جێكردنەوەی بابەتی جێندەر لەنێو پرۆگرامەكانی خوێندن. مەبەست لە ئاراستەكردنی پرسیارەكانیش كۆكردنەوەی زانیاری ورد بو ســـەبارەت بەوەی بۆچی تا ئێســـتا بیر لەوە نەكراوەتەوە بابەتی جێندەر وەكو وانەیەكی ســـەربەخۆ لەنێو پرۆگرامی خوێندنی بەشـــەكانی ڕاگەیاندن جێبكرێتەوە و بایەخی پێبدرێت، هەروەها ئەگەر بڕیار بێت بابەتی جێندەر وەكو وانەیەكی ســەربەخۆ هەبێت، گرنگترین ئەو بابەتانە چین كە دەبێت لەناو كۆرســبوكی بابەتەكەدا هەبن و بە قوتابیان بگوترێتەوە، پاشـان دەسـتنیشـانكردنی ئەو تایبەتمەندییانەی پێویسـتن بۆ ئامادەكردنی ئەو مامۆستایەی لە بەشەكانی ڕاگەیاندن ئەركی گوتنەوەی ئەم وانەیەیان پێ دەسپێردرێت.

وەك لێتوێژەران (چاوپێكەوتنەكان و فۆكەس گروپەكان) جەختیان لەســـەر كردەوە، لە ســـەرجەم بەشـــەكانی میدیا لە زانكۆ و پەیمانگاكان ئاگاداری ئەو هەوڵەی وەزارەتی خوێندنی باڵان بۆ گرنگیدان بە بابەتی جێندەر لەنێو پرۆگرامەكانی خوێندنی ئەم بەشـــانەدا. هەروەها ســـەبارەت بەوەی بۆچی بیر لەوە نەكراوەتەوە بابەتی جێندەر لەنێو پرۆگرامەكانی خوێندنی بەشـەكانی ڕاگەیاندن جێ بكرێتەوە، لە كۆی هەمو بەشـەكانی ڕاگەیاندنی زانكۆ و پەیمانگاكان كە ژمارەیان (١٢) بەشـــە، دەركەوت كە تەنها لە بەشـــی ڕاگەیاندنی زانكۆی ســـەلاحەدین بابەتی (ڕاگەیاندن و جێندەر) وەك بابەتێكی ســەربەخۆ دەگوترێتەوە، كە بۆ ماوەی دو ســاڵە لە قۆناغی یەكەم دەخوێندرێت. كەچی سەرجەم بەشەكانی دیكەی ڕاگەیاندن بیر لەوە نەكراوەتەوە بابەتی جێندەر وەك بابەتێكی ســەربەخۆ بخرێتە نێو پرۆگرامی خوێندنەوە. هۆكاری ئەمەش بە بڕوای زۆربەی ســەرۆك بەشــەكان بۆ چەند خاڵێك دەگەڕێتەوە:

أ. زیادكردنی بابەتێك لەنێو پرۆگرامی خوێندندا، ڕێكاری كارگێڕی و زانســـتی و ڕۆتینیاتی زۆری پێویســـتە، بەتایبەتی لە ژمارەی كاتژمێر و یەكەكانی بابەتەكە.

ب. هەندێك لە مامۆستایانی بەشەكان ئەم بابەتە وەكو بابەتێكی پێویست نابینن بۆ بەشەكانی میدیا، پێیان وایە ئەم بـابەتە لەڕوی دابونەریتی كۆمەڵایەتی و بەهـا ئـاییننییەكـانەوە ڕەنگە زۆر گونجـاونەبێـت بە قوتـابیـان بوترێتەوە. بەتایبەت بەو جۆرەی كە جێندەرییە ڕادیكاڵەكان و هەندێكیش لێرە بانگەشـــەی بۆ دەكەن لەگەڵ دابونەریتی كۆمەڵایەتیمان ناگونجێت.

Original Article / Doi: 10.26750/Vol(10).No(1).Paper31

ج.هەندێک لە مامۆستایانیش پێیانوایە هێشتا تێگەیشتنی دروست و تەواو نییە بۆ بابەتەکە، هەروەها بۆ مامۆستایانی ڕاگەیاندن ڕون نییە ئامانج لە زیادکردنی بابەتی جێندەر چ مەبەستێکی لەپشتەوەیە، چونکە بەبۆچونی ئەوان تاوەکو ئێستا بابەتی جێندەر پێناسە نەکراوە و مەبەستی ئەو چەمکە هێشتا زۆر ڕون نییە. جگە لەوەش لە ئێستادا بەشێک لە مامۆستایانی زانکۆ لە وردەکاری و فەلسەفەی جێندەر تێنەگەیشتون، لەبەرئەوەی تێرمەکە هەر بۆ خۆی ئاڵۆزە، لە جیهانیشدا جگە لە چەند ڕێکخراوێکی تایبەتمەند نەبێت وەک: UN Women- لجنة الأمم المتحدة المعنية بوضع المرأة، التنمية المستدامة لعام٢٠٣٠ (Sustainable Development 2030) و ئەوانی دیکە وەک پێویست لەڕوی زانستیەوە زۆر ئاگاداری ناوەڕۆکی نین. تەنانەت بیرمەند و فەیلەسوفەکانی بواری کۆمەڵناسی، بۆچون و ڕاڤەی جیاوازیان بەرانبەر بەم تێرمە تازەیە هەیە. بۆ نمونە هەندێک بە شێوازێکی سادە بۆی دەڕوانن، کە بریتییە لە دابینکردنی هەلی یەکسان بۆ هەردو ڕەگەز، بونی هاوسەنگی جێندەری، جیاوازی نەکردن لە نێوان ژن و پیاودا لە کایە سیاسیی و کۆمەڵایەتی و ئیدارییەکاندا، قۆرخ نەکردنی ژنان لە شوێنی کاردا، بەتایبەت لە بواری هونەر و ڕیکلامدا. بەڵام هەندێکی دیکە بەشێوەیەکی ڕادیکاڵانە پێناسەی دەکەن وەک هەوڵی گۆڕینی سروشتی مرۆڤایەتی، هێنانی هاوڕەگەزخوازی، باسوخواستی شوناسی جێندەری و ترانس جێندەر.

د. هەندێک لە مامۆستایانیش پێیانوایە بابەتی جێندەر، باشتر وایە لە پێش قۆناغی زانکۆ و پەیمانگاکان بخوێنرێت و باشترە لە قۆناغی ئامادەیی هەبێت، چونکە زانکۆ زۆرتر قوڵبونەوەیە لە بابەتە پسپۆڕییەکان.

بەڵام سەبارەت بەوەی پێویستە بابەتی جێندەر لەنێو پرۆگرامی خوێندنی بەشەکانی میدیا جێی بکرێتەوە، زۆرینەی سەرۆک بەشەکان و ئەو مامۆستایانەی چاوپێکەوتنیان لەگەڵدا کراوە، وەڵامیان بە (بەڵێ) بو، هۆکاری پێویستبونی ئەم بابەتەشیان بۆ ئەوە گەڕاندوەتەوە، کە ژینگەی کاری ڕاگەیاندن و دەرچوەکانی بەشەکانی ڕاگەیاندن زۆرترین بەرکەوتنی کۆمەڵایەتی و ئایدیۆلۆژی جیاوازیان تێدایە. بە ڕای ئەوان بۆ دەرچویەکی بەشی ڕاگەیاندن نەگونجاوە سەرەتاییترین زانیاری و مەعریفەی لەسەر بابەتی جێندەر نەبێت. چەند مامۆستایەکیش بەتایبەت لە بەشە پۆلیتەکنیکییەکان، وەڵامەکانیان بە (نەخێر)ە و پێیانوایە ئەم بابەتە بۆ بەشی تەکنیکی میدیا پێویست نییە، چونکە ٧٠%ی پرۆگرامی خوێندنی ئەم بەشانە پراکتیکییە و بابەتێکی وەکو جێندەر ئەستەمە بە پراکتیکی لەم بەشانەدا بگوترێتەوە و بابەتێکی گونجاو نییە بۆ ئەوان.

هەروەها سەبارەت بەو بابەتانەی کە زۆربەی مامۆستایانی میدیا بە پێویستی دەزانن لەنێو ناوەڕۆکی وانەی جێندەردا جێی بکرێتەوە، ئەمانەن:

باکگراوندی مەعریفی گشتی دەربارەی جیاکاری جێندەری و مێژوی دروستبونی جیاکاری جێندەری لە کۆمەڵگا جیاوازەکاندا.

چۆنییەتی کارکردن بۆ کەمکردنەوەی جیاکاری جێندەری.

ئاشنابون بە میکانیزمەکانی کاری ڕێکخراوەکانی کۆمەڵگای مەدەنی و ئەوانەی کار لەسەر بڵاوکردنەوەی هۆشیاری جێندەری دەکەن.

Original Article / Doi: 10.26750/Vol(10).No(1).Paper31

هاوسەنگی جنێدەری لەنێو پەیامی میدیایی و ژانر و فۆرمە جیاوازەکانی میدیادا.

چۆنیەتی دروستکردنی هاوسەنگی جێندەری، بەتایبەت لە ژینگەی کار و بەرپرسیارێتیدا.

سروشتی پەیوەندی کۆمەڵایەتی ڕەگەزی نێر و مێ.

جێندەر و کولتور و دابونەریتی کۆمەڵایەتی لەگەڵ جێندەر و زمان و فەرهەنگ.

جێندەر و میدیا، هەمو ئەو بابەتانەی پەیوەندیان بە ڕیکلام و نمایشـــی ژنانی بواری ئەکتەریی و بەکارهێنانیان وەک ئامرازێکی ورووژاندن و جەستەیە.

پێکەوەژیان و قبوڵکردنی مرۆڤەکان وەک ئەوەی کە هەن، (LGBT) بە نمونە.

بەڵام سـەبارەت بە گرنگیی مەعریفەی جێندەری بۆ دەرچوانی بەشـەکانی میدیا، هەندێک لە مامۆسـتایانی میدیا پێیانوایە مەعریفەی جێندەری یارمەتیدەرە، چونکە میدیا خۆی لە خۆیدا پەیام ئاراســـتەی کۆمەڵگا دەکات و کاریگەری ڕاســـتەوخۆ و ناڕاســـتەوخۆ دروســـت دەکات، ڕۆڵی کاریگەری لەســـەر چین و توێژە جیاوازەکانی کۆمەڵگادا هەیە. هەروەها لەلایەکی دیکەوە ســـروشـــتی ژینگەی کاری میدیا بە جۆرێکە کە تێکەڵاوی و بەرکەوتنی کۆمەڵایەتی لەگەڵ چەندان جۆر لە چین و توێژی ئایدیۆلۆژیا و دابونەریت جیاوازدا هەیە، بۆیە مەعریفەی جێندەری هاوکار و یارمەتیدەرێکی باش دەبێت بۆ دروســـت مامەڵەکردن لەگەڵ ئەو هەلومەرج و ژینگەی کارەدا، هەروەها مەعریفەی جێندەری یارمەتیدەرە بۆ میدیاکاران، تاوەکو لە ئەزمونکردنی کاری میدیاییاندا ڕەچاوی هاوسەنگی جێندەری بکەن لەنێو پەیامی میدیایی کەناڵە جیاوازەکانی ڕاگەیاندندا.

هەروەها سەبارەت بەو خەسڵەت و تایبەتمەندیانەی پێویستن بۆ ئەو مامۆستایەی بابەتی جێندەر لە بەشەکانی میدیا لە زانکۆ و پەیمانگاکاندا دەڵێنەوە، زۆربەی سـەرۆکی بەشـەکان و مامۆسـتایانی میدیا پێیان باش بو ئەو مامۆســتایانەی ئەم ئەرکەیان پێدەســپێردرێت، باشــتر وایە مامۆســتای ڕاگەیاندن بێت و بابەتی جێندەر جێی بـایەخ بێت بۆی، لە ڕێگەی خولی ڕاهێنـانەوە دەکرێت بە تەواوی ئـامـادەبکرێت بۆ وتنەوەی بـابەتەکە بە ســـەرکەوتویی، چونکە ئەگەر مامۆســـتاکە پســـپۆڕی ڕاگەیاندن نەبێت، ســـەرکەوتو نابێت لە گەیاندنی ئامانج و مەبەســـتی بابەتەکە، لەبەرئەوەی ئەوان نیگەرانی ئەوەن کە پێشـــتر ئەزمونیان لەگەڵ ئەو بابەتانەی وەک (یاسـاکانی ڕاگەیاندن، دەرونزانی ڕاگەیاندن، کۆمەڵناسـی ڕاگەیاندن) هەبوە کە مامۆسـتای لە پسـپۆڕی دیکەوە بۆ هاتوە و ئاراســـتەی بابەتەکەی بەرەو پســـپۆڕییەکەی خۆی بردوە و ئامانجی ســـەرەکی بابەتەکەی وەکو پێویست نەگەیاندوە.

سێیەم: ئەنجامی توێژینەوە

لەم توێژینەوەدا بۆمان دەردەکەوێت کەوا بابەتی جێندەر بە بابەتێکی گرنگ لەبەرچاوگیراوە، بەڵام لە ڕوی کردارەوە، کار و هەوڵێکی ئەوتۆی بۆ نەدراوە لە ناو خوێندنی باڵادا. هەرچەندە لە ٢٤ی ئاداری ساڵی ٢٠١٩ و لە یەکێک لە چالاکییەکانی وەزارەتی خوێندنی باڵا و توێژینەوەی زانسـتی، وۆرکشـۆپێک کرا و تێیدا کردنەوەی

Original Article / Doi: 10.26750/Vol(10).No(1).Paper31

سەنتەری جێندەری لە زانکۆکانی هەرێمی کوردستان ڕاگەیاندرا و جێندەرناسی وەک بابەتێکی خوێندنی باڵا لە قۆناغەکانی زانکۆ باسی لێوەکرا. هەر لەم بارەیەوە وەزارەتی خوێندنی باڵا و توێژینەوەی زانستی لەسەر ئەم پرسە ڕێنماییەکانی گشتاندنی پێکراوە، بەڵام هەروەک لەم توێژینەوەدا بۆمان دەردەکەوێت، لە کۆی هەمو ئەو بەشانەی ڕاگەیاندن کە ١٢ بەشن، لە زانکۆ و پەیمانگا حکومی و ئەهلییەکان لە هەرێمی کوردستان تەنها لە یەک بەشی ڕاگەیاندن بونی هەیە، کە لە هەردو قۆناغی یەک و دو دەخوێندرێت. ئەمە ئەوەمان پێدەڵێت تەنانەت لەناو خودی نوخبەی ئەکادیمی زانکۆکانیشدا پرسی جێندەر، پرسێکی نامۆیە و ئاشنا نییە و هەوڵی جددی بۆ نادرێت. هۆکاری ئەمەش لە چەند خاڵێکی گرنگدا خۆی دەبینێتەوە؛ یەکەم، بابەتی جێندەر وەک بابەتێکی خوێندن بە پێویست نازانرێت بەهۆی نۆرم و دابونەریتی کۆمەڵایەتی و بەها ئاینییەکانەوە، کە بە هاوردەکردنی فیکرێکی ڕۆژئاواییانەی دەزانن، لە ناواخندا ئەم ئاماژەیە پێمان دەڵێت خودی مامۆستا و فێرکەرانی ئەکادیمی پێویستیان بە چاوکرانەوە هەیە، ئەمەش بۆ خاڵێکی تر ڕاماندەکێشێت. دوەم، تێگەیشتنی دروست بۆ چەمکی جێندەر لە خودی نێوەندی ئەکادیمیشدا ئاڵۆزەو و پێویستی بە تێگەیشتنێکی زانستیانە و بابەتیانە هەیە، دور لە سەپاندنی بیروڕای تاکەکەسی. سێیەم، وێڕای ئەوەی کە ڕێنمایی و هەوڵی وەزارەتی خوێندنی باڵا و توێژینەوەی زانستی دراوە بۆ ئەوەی بابەتی جێندەر بخرێتە بەرنامەی خوێندنەوە، بەڵام هۆکارێکی تر وەک ئاستەنگ لەبەردەم ئەم هەوڵەدا دەوەستێتەوە، ئەویش ڕێکارە ڕۆتینی و کارگێڕییەکانە، کە بۆ زیادکردنی هەر بابەتێکی خوێندن پێویستە بگیرێنەبەر.

شایەنی باسە، تێگەیشتنی مامۆستایانی زانکۆ لە گرنگیی بابەتی جێندەر و فەلسەفە و تێڕوانینیان بۆ ئەم بابەتە، گرنگییەکی زۆری هەیە. هەروەک لە داتا بەدەستهاتوەکان پێشتر ئاماژەمان پێکرد، ٥١,٥ ٪ مامۆستایان هاوڕان لە گرنگیی بونی بابەتی جێندەر وەک وانەیەکی سەربەخۆ بۆ خوێندن، لە کاتێکدا کە ٣٩,٧ ٪ پێیانوایە کە نەخێر گرنگ نییە. هەرچەندە لایەنگران بۆ خوێندنی جێندەر لە بەشەکانی ڕاگەیاندن زیاترە، بەڵام جێی نیگەرانییە کە ڕێژەی دوەم لەگەڵ ئەوەدا نییە و پێیانوایە خوێندنی ئەم بابەتە گونجا و گرنگ نییە و هیچ زانیارییەک بۆ سەر کۆڵەمەعریفەی قوتابی زیادناکات. وێڕای ئەوەش ٨,٨ ٪ مامۆستایانی تر هێشتا خۆیان یەکلایی نەکردۆتەوەو نازانن ئاخۆ گرنگی هەیە، یان نا.

لەگەڵ ئەوەشدا، هەندێک لە مامۆستایانی بەشەکانی ڕاگەیاندن، پێیانوایە مەعریفە و زانیاری لە سەر جێندەر بۆ دەرچوانی میدیا یارمەتیدەرێکی باشە بۆ تێگەیشتن لە بارودۆخی کۆمەڵایەتی سەردەم و هاوشان بە گۆڕانە کۆمەڵایەتییەکان، تێگەیشتنە لە پێداویستی چین و توێژەکانی کۆمەڵگا.

Original Article / Doi: 10.26750/Vol(10).No(1).Paper31

چوارەم: ڕاسپاردە و پێشنیازەکانی توێژینەوە

ڕاسپاردەکانی توێژینەوە:

- هەوڵ بدرێت توێژینەوەی زیاتر لە بارەی ڕاگەیاندن و جێندەردا بکرێت، بە شـــێوازێکی چەندایەتی و ڕای خەڵکی تێدا بێت.
- توێژینەوە بکرێت لە بارەی جیاوازی جێندەری لە نێو دامەزراوە میدیاییەکانی هەرێمی کوردستان.

پێشنیازەکانی توێژینەوە:

١. پێویســـتە وەزارەتی خوێندنی باڵا و توێژینەوەی زانســـتی بەدواداچون بۆ ئەو بڕیار و ڕێنماییانە بکات کە دەریان دەکات، بەتایبەتیش ئەم بابەتە و خوێندنی بابەتی جێندەر وەک لە کۆرســـێکی ســـەرەکی لە قۆناغەکانی یەک، یان دودا. لەم ڕووەوە چەند کەســـێکی پســـپۆڕ و شـــارەزا ڕابســـپێردرێن بۆ ئامادەکردنی کۆرســـبوکی بابەتی جێندەر بۆ بەشـــەکانی ڕاگەیاندن لە زانکۆ و پەیمانگاکان، بە جۆرێک کە بابەتەکە ئامانجی پرۆژەکە بەدیبهێنێت، هەروەها لەگەڵ واقیعی کۆمەڵایەتی هەرێمی کوردستانیش لەبار و گونجاوبێت.

٢. پێویســـــتە وەزارەتی خوێـنـدنی بـاڵا و توێژینەوەی زانســــتی، خولی ڕاهێنـان و پێداگۆجی بۆ ئەو مامۆستایانەی وانەکە دەڵێنەوە بکاتەوە لەبارەی چۆنییەتی وتنەوەی بابەتەکە و شێوازی هەڵسەنگاندنی قوتابی و خوێندکار. ئەویش بەپێی سروشتی بەشەکانی ڕاگەیاندن و ڕەچاوکردنی سیستمی خوێندن لە بەشەکاندا.

٣. پێویســــتە خوێندنی بابەتی جێندەر لە بەشـــــەکانی ڕاگەیاندن بەهەندوەربگیرێت و ســــەرۆک بەش و مامۆســـتایانی بەشـــەکان ڕێگری نەکەن لەبەردەم ئەم بابەتە، هەرچی زوترە ئامادەکاری بۆ بکەن بۆ ئەوەی بیخەنە بەرنامەی خوێندن و پرۆگرامی ئەکادیمیانەوە.

٤. ئەو مامۆسـتایانەی لە بەشـەکانی ڕاگەیاندن وانەی جێندەر دەڵێنەوە، سـاڵانە دەرفەتی بەشـداریکردنیان هەبێت لە کۆڕ و کۆبەونەوەکاندا، کە لەســـەر پرســـی جێندەر ئەنجام دەدرێن، چ لە ناوخۆ، یان لە دەرەوەی وڵات. پێویسـتە لەم بارەیەوە هەماهەنگی لەگەڵ زانکۆکانی دەرەوە بکرێت بۆ ئەزمون وەرگرتن و پێشـخسـتنی بەرنامە و پرۆگرامەکانی خوێندن.

٥. هێنانی کەســـانی پســـپۆڕ و تایبەتمەند لە بوارەکەدا، چ وەک میوانی قســـەکەر، یان وەک مامۆســـتای وانەبێژ، بۆ ئەپدەیتکردن و ئاڵوگۆڕکردنی زانیاری نوێ لەسەر بابەتەکە، هەم بۆ مامۆستایان، هەم بۆ قوتابیان و خوێندکارەکانیش.

Original Article / Doi: 10.26750/Vol(10).No(1).Paper31

Journal of University of Raparin گۆڤاری زانکۆی ڕاپەڕین E-ISSN: 2522 – 7130 P-ISSN: 2410 – 1036

Perspectives of Academic Faculties toward Studying Gender in Media Departments

(A Field Study in Public and Private Colleges and Institutions on Media Departments in KRI)

Dunya Salahdin Mirdan[1]

[1]Social Work Department, College of Arts, Salahaddin University-Erbil, Erbil, Kurdistan Region, Iraq.

Abstract:

Gender as a subject for study in the academic sphere gave importance and characteristics to the department that will be studied in. The main purpose of this research is to determine the importance of gender studies in media departments, in the public and private universities and colleges in the Kurdistan Region. Therefore, the main purpose of this research is to present the importance of gender studies as an independent subject in media departments. The researcher has attempted to discuss the importance of gender subject as an independent material in media departments in public and private colleges and universities in the Kurdistan Region, using a scientific quantitative and qualitative methods. The researcher has reached several conclusions: among all media departments (12 departments) in public and private universities and colleges in the Kurdistan Region, only one department is teaching gender as an independent subject. The issue of gender is unfamiliar, unfamiliar and not seriously considered. Gender is not considered as a necessary subject for some faculty members in these departments. However, proper understanding of the concept of gender in the academic setting itself is also complex and requires a scientific and objective understanding by academics and faculties. University teachers' understanding of the importance of gender and its philosophy along with their views on this issue, is of inevitable importance and needs to be considered.

Key Words: Gender, Study Program, Higher Eductaion & Media Departments.

Original Article / Doi: 10.26750/Vol(10).No(1).Paper31

Bibliography:

Andersen, M. L., 2006. *Thinking about Women- Sociological Perspectives on Sex and Gender.* Sydney : Pearson .

Babbie, E., 2008. *The Basics of Social Research.* United States: Thomson.

Berg, B. L., 2007. *Qualitative Research Methods for the Social Science.* United State, California : Pearson .

Bogaards, M., 2019. Iraqi's Constitution of 2005. *Ethnopolitics* .

Collins, R. L., 2011. Content Analysis of Gender Roles in Media: Where Are We Now and Where Should We Go?.

Frank Webster, G. B. a. A. H., 2000. *Understanding Contemporary Society- Theories of the Present.* London: Sage Publication.

Giddens, A., 2006. *Sociology.* Cambridge : Polity Press.

Marshall, J. S. a. G., 2005 . *Dictionary of Sociology.* Oxford : Oxford University Press.

Payne, G. P. &. J., 2004. *Key Concepts in Social Research.* London : Sage Publication.

Wood, J. T., 2009. *Gendered Lives Communication, Gender, and Culture.* United States: Wadsworth Cengage Learning.

الحكمة, ب., ٢٠٢١. *دور الاعلام في تشكيل الهوية الجندرية.* كوية, بيت الحكمة.

عەبدوڵڵەتیف, ئ., ٢٠١٢. *لەبارەی میدیاوە.* هەولێر: سەندیکای ڕۆژنامەنوسانی کوردستان.

Original Article / Doi: 10.26750/Vol(10).No(1).Paper31